

Отримано: 16 листопада 2013 р.

Прорецензовано: 2 грудня 2013 р.

Прийнято до друку: 20 грудня 2013 р.

Парфентьєва О. Г. Основні методи, які використовуються при проведенні економічної діагностики потенціалу розвитку підприємства / О. Г. Парфентьєва // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»: збірник наукових праць / ред. кол.: І. Д. Пасічник, О. І. Дем'ячук. – Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2013. – Випуск 24. – С. 34–38.

УДК 330.133.1:656.13

JEL Classification: M11

Олена Геннадіївна Парфентьєва,
аспірант Національного транспортного університету

ОСНОВНІ МЕТОДИ, ЯКІ ВИКОРИСТОВУЮТЬСЯ ПРИ ПРОВЕДЕННІ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІАГНОСТИКИ ПОТЕНЦІАЛУ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

У статті проаналізовано погляди деяких вчених – економістів та запропоновано свою позицію щодо методологічних підходів до економічної діагностики підприємства.

Ключові слова: показник, система показників, метод, методологія, економічна діагностика.

Елена Геннадиевна Парфентьєва,
аспірант Национального транспортного университета

ОСНОВНЫЕ МЕТОДЫ, ИСПОЛЬЗУЕМЫЕ ПРИ ПРОВЕДЕНИИ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ДІАГНОСТИКИ ПОТЕНЦИАЛА РАЗВИТИЯ ПРЕДПРИЯТИЯ

В статье проанализированы взгляды некоторых ученых – экономистов и предложено свою позицию относительно методологических подходов к экономической диагностике предприятия.

Ключевые слова: показатель, система показателей, метод, методология, экономическая диагностика.

Olena Henadiivna Parfentieva,
graduate student of National Transport University

MAIN METHODS USED FOR THE ECONOMIC DIAGNOSIS OF ENTERPRISE DEVELOPMENT POTENTIAL

The article analyzes the views of some scientists – economists and personal view on the methodological approaches to economic diagnostics company are offered.

Keywords: indicator, scorecard, method, methodology, economic diagnosis.

Постановка проблеми. Методичне забезпечення економічної діагностики потенціалу розвитку підприємства характеризується значною кількістю інструментів та підходів до її здійснення. Саме тому і виникає необхідність класифікації методів проведення економічної діагностики на підприємстві.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сьогодні існує значна кількість методичних підходів до проведення економічної діагностики підприємства, які запропоновані вченими-економістами: І. М. Вагнером, О. О. Гетьманом, Н. М. Деєвою, А. І. Дмитренком, Т. О. Загорною, Н. В. Ізмайловою, В. В. Ковальовим, Віт. В. Ковальовим, Є. В. Мнихом, О. І. Олексюком, Н. В. Тарасенком, В. М. Шаповалом, О. О. Шереметом, Д. В. Шияном, Г. О. Швиданенком тощо.

Мета і завдання дослідження. Метою цієї статті є проаналізувати запропоновані погляди вітчизняних та зарубіжних вчених та подати свою думку щодо методичних підходів до економічної діагностики потенціалу розвитку підприємства.

Виклад основного матеріалу. У сучасних підходах до економічної діагностики підприємств науковці пропонують використовувати деякі моделі чи застосовувати сукупність цих моделей та певних методів.

Так, вчений В. М. Івахненко під методом економічної діагностики розуміє спосіб, підхід до явища, які вивчаються, спланований шлях наукового пізнання дійсності та встановлення істини, прийом, засіб чи образ дії, або ціла сукупність взаємопов'язаних способів та принципів дослідження процесів, предметів і явищ [6, с. 29].

Вчені О. О. Гетьман, В. М. Шаповал під методом економічної діагностики вбачають комплекс науково-методичного інструментарію дослідження стану економічного підприємства [2, с. 192].

Науковці О. Є. Кузьмін, О. Г. Мельник під методом економічної діагностики вважають способи та прийоми цільового оцінювання стану заданих об'єктів з метою інформаційного забезпечення прийняття управлінських рішень стосовно функціонування підприємства загалом та його окремих сфер [10, с. 18].

Отже, під методом економічної діагностики розуміють науково обґрунтовану систему принципів, способів та спеціальних прийомів дослідження, що дають змогу приймати обґрунтовані управлінські рішення й ґрунтуються на діалектичному методі пізнання. Особливості діалектичного методу полягають у тому, що всі явища, які досліджуються, розглядаються в їх взаємозв'язку та динаміці, при цьому розвиток розуміють як боротьбу протилежностей на засаді об'єктивних законів реальної дійсності.

Принципи економічної діагностики регулюють процедурну сторону її методології та методики. До них зараховують: системність та комплексність; періодичність; зрозумілість та адекватність тлумачення; достовірність та об'єктивність; доречність та своєчасність [4].

Системний підхід до вивчення явищ виявляється в комплексному взаємозв'язаному вивченні багатосторонніх зв'язків і взаємозумовленості дії чинників виробництва. Принцип системності робить неможливим висновки на підставі лише окремо взятих фактів без урахування відповідних взаємозв'язків.

Принцип періодичності передбачає необхідність систематичного проведення діагностики за відповідні звітні періоди з метою створення цілісного уявлення про динаміку господарських процесів на підприємстві.

Зрозумілість та адекватність тлумачення досягається через обов'язкове пояснення отриманих результатів дослідження у вигляді відповідних висновків, коментарів, складання пояснювальних записок. Адже, наявність аналітичних висновків є обов'язковим елементом методики економічної діагностики.

Достовірність та об'єктивність аналітичних досліджень передбачають відсутність арифметичних помилок у розрахунках, правильне застосування методики розрахунку окремих показників та оцінки впливу окремих чинників.

Доречність та своєчасність аналітичної інформації визначають її вплив на прийняття управлінських рішень користувачами. Своєчасна та доречна інформація дає можливість оперативно оцінити минулі, теперішні чи майбутні події та вжити необхідних заходів для виправлення ситуації або її поліпшення. Дані діагностики мають не просто констатувати факти відхилення фактичних показників від нормативних, а насамперед слугувати інформацією для прогнозування майбутнього стану підприємства, його фінансових результатів. Принцип доречності передбачає також брак зайвої інформації, яка непотрібна для прийняття управлінських рішень.

Основним елементом методу економічної діагностики є її науковий інструментарій, тобто сукупність загальнонаукових та специфічних способів і прийомів дослідження стану суб'єктів господарювання. Відокремити прийоми та способи, які притаманні лише конкретній економічній науці, практично неможливо, оскільки науковий інструментарій різних наук є надто взаємозв'язаним. В економічній діагностиці також застосовуються різні прийоми, які були спочатку розроблені в межах тієї чи іншої економічної науки: статистики, математики, бухгалтерського обліку та програмування. Водночас економічна діагностика має і свої специфічні прийоми дослідження.

Згідно із обґрунтуваннями при діагностиці потенціалу розвитку підприємства можуть бути використані три основні підходи [15, с. 49–51]:

- 1) ресурсний підхід – орієнтований на визначення потенціалу розвитку підприємства як сукупності ресурсів, встановлені його величини як сукупності фізичних і вартісних оцінок окремих елементів;
- 2) структурний підхід – зорієнтований на визначення раціональної структури потенціалу підприємства, виходячи з певних встановлених нормативних співвідношень;
- 3) цільовий (проблемно-орієнтований) підхід – спрямований на визначення відповідності наявного потенціалу досягненню поставлених цілей.

Ресурсний підхід діагностики потенціалу розвитку підприємства, якого дотримуються такі науковці, як О. С. Федонін, О. І. Олексюк, І. М. Репіна [14], передбачає використання методів, які дозволяють оцінити вартість потенціалу підприємства.

Методи, які використовуються для оцінки ринкової вартості підприємства, поєднуються в три традиційні підходи: майновий, порівняльний та дохідний.

- майновий – визначає вартість об'єкта за сумою витрат на його створення та використання;
- порівняльний – визначає вартість на базі зіставлення з аналогами, що вже були об'єктами ринкових угод;
- дохідний – оцінює вартість об'єкта за результатами розрахунку величини чистих вигод від його використання.

Головна мета управління потенціалом на основі вартісних критеріїв – пошук джерел розвитку підприємства на основі внутрішніх і зовнішніх чинників, що сприяють розширенню можливостей його госпо-

дарської діяльності. Управління вартістю засноване на впливі на певні чинники і здійснюється відповідно до конкретних стратегій підприємства.

Структурний і цільовий підходи діагностики потенціалу розвитку підприємства передбачають застосування інструментарію економічного аналізу.

Формування нових наук і дисциплін, на сьогодні, спричиняє появу нових методів пізнання або пристосування до потреб дослідження вже наявних.

У науковій літературі існують різні підходи до класифікації способів і прийомів діагностики. За одним із таких підходів в основу класифікації закладають рівень об'єктивності.

За рівнем об'єктивності розрізняють формалізовані та неформалізовані способи економічної діагностики.

В основу формалізованих методів діагностики покладені науково-обґрунтовані та доведені аналітичні залежності. Ці методи є більш об'єктивними і тому найчастіше використовуваними в практиці оцінки діяльності підприємств. Діагностика з використанням формалізованих методів передбачає проведення дослідження за допомогою статистичної інформації, з використанням різних математичних методів.

Неформалізовані методи ґрунтуються на характеристиці аналітичних процедур на логічному рівні, тобто на використанні інтуїції, досвіду і знань аналітика, тому відрізняються певним суб'єктивізмом. Неформалізовані передбачають встановлення діагнозу на основі узагальнення оцінок та інформації, які надаються експертами.

Формалізовані прийоми поділяють на логіко-економічні та економічно-математичні прийоми.

До логіко-економічних (традиційних) прийомів належать ті, які використовують з часу виникнення економічного аналізу (як окремої галузі спеціальних знань) та здебільшого призначені для елементарного оброблення інформації та її відповідного оформлення. Частина таких прийомів запозичені з інших наук і пристосовані до умов економічного аналізу (відносні й середні величини, ряди динаміки, групування, порівняння, балансові, табличні, графічні). Особливе місце займають прийоми оформлення результатів аналізу – табличний та графічний.

Окрім традиційних методів економічної статистики (середніх та відносних величин, групування, графічний, індексний, методи обробки рядів динаміки), також у діагностиці широко використовуються методи математичної статистики (кореляційний аналіз, регресійний, дискримінантний, факторний, коваріаційний, кластерний, дисперсійний аналіз, метод головних компонентів).

Економіко-математичні прийоми включають прийоми детермінованого факторного аналізу, прийоми стохастичного аналізу, прийоми оптимізації показників.

Прийоми детермінованого факторного аналізу включають:

- моделювання факторних систем;
- способи факторних розрахунків (ланцюгові підстановки, спосіб відносних різниць, спосіб абсолютних різниць, індексний спосіб, інтегральний спосіб, пропорційного ділення);
- способи детермінованої комплексної оцінки (середня геометрична, метод сум, метод відрізків).

Прийоми стохастичного аналізу забезпечують визначення впливу чинників, для яких неможливо побудувати жорстку детерміновану факторну модель або які не можуть бути наведені одним кількісним показником (кореляційний, регресійний, дисперсійний, багатомірний тощо).

Прийоми оптимізації показників (лінійне, нелінійне, динамічне програмування; дослідження операцій, теорія ігор, теорія масового обслуговування, сітьові методи планування, теорія управління запасами; імітаційне моделювання, метод нечітких множин, кластерний аналіз).

До неформалізованих прийомів належать методи експертних оцінок (індивідуальних чи колективних).

Специфіка діагностики потенціалу розвитку підприємства передбачає використання, крім розглянутих методів, ще й методів стратегічного аналізу, які дозволяють дослідити систему за параметрами, що визначають її майбутній стан. У процесі проведення стратегічного аналізу об'єкта зазвичай застосовуються такі прикладні прийоми та методи, як: STEP – аналіз, SWOT – аналіз, SPACE – аналіз, GAP – аналіз, PIMS – аналіз, метод вивчення профілю об'єкта, модель Мак-Кінсі [1].

Так, відповідно до вищезазначеного, подамо узагальнену нами класифікацію методів економічної діагностики графічно (рис. 1).

Отже, спираючись на підкреслене вище, потрібно зауважити, що в процесі економічної діагностики, аналітичної обробки економічної інформації застосовується низка спеціальних способів і прийомів. Вони ще більше розкривають специфічність діагностики, відображають її системний, комплексний характер.

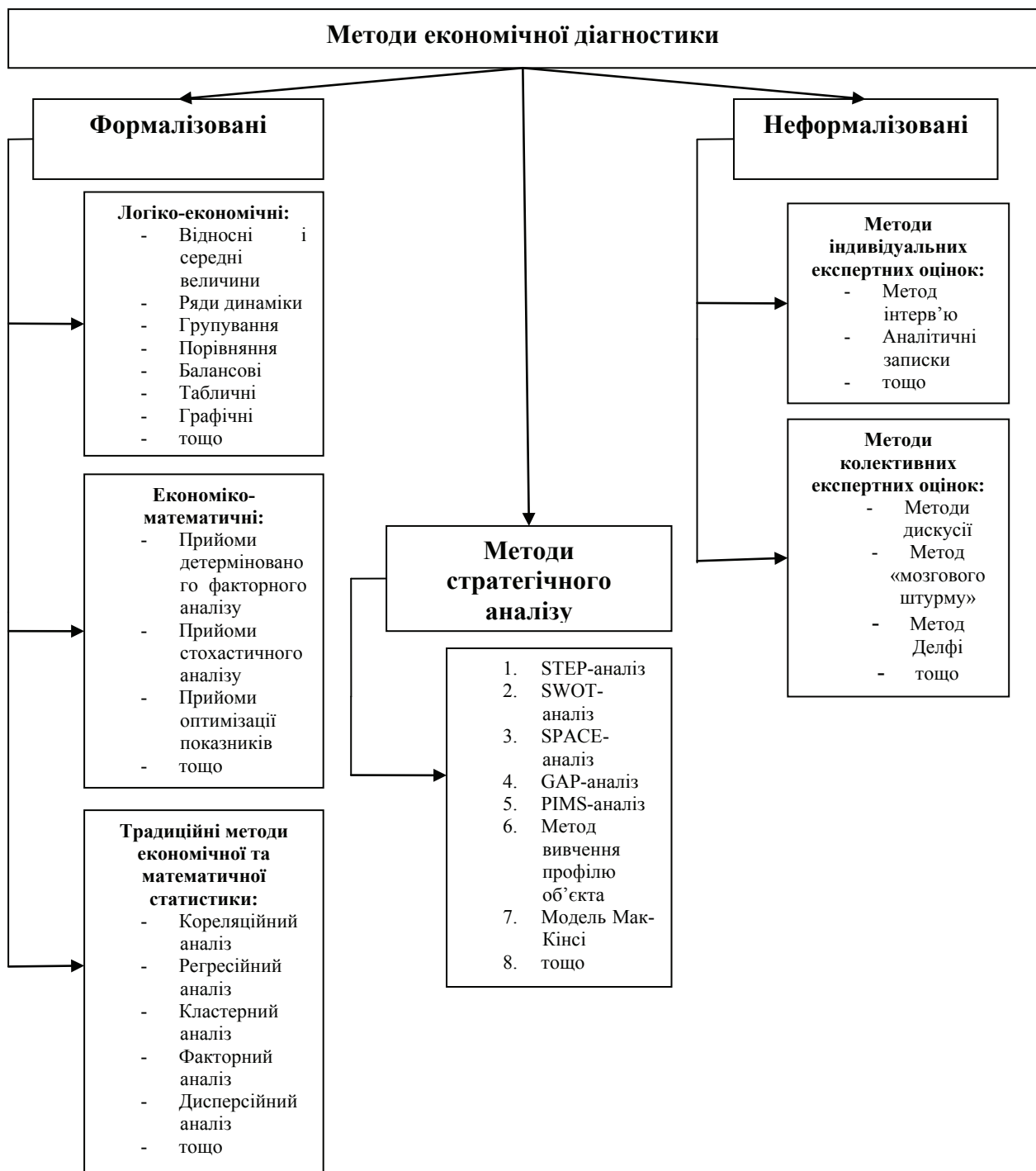

Рис. 1. Класифікація методів економічної діагностики

Висновки. Отже, за результатами проведеного аналізу літературних джерел вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів [1–18] щодо цієї тематики, можемо стверджувати про існування різних класифікацій методів економічної діагностики та аналізу.

Таким чином, діагностика потенціалу розвитку підприємства дозволяє оцінити ефективність його використання і розробити комплекс заходів, які найбільш повно враховують вплив усіх чинників зростання і сформувані збалансований у всіх відношеннях потенціал підприємства.

У ринкових умовах економічна діагностика має не лише виявляти хиби, а й розкривати можливості подальшого зростання економіки. Діагностика потенціалу розвитку підприємства потребує наявності методики її проведення, сформованої системи критеріїв, які спроможні відобразити стан потенціалу розвитку підприємства, оптимальні та граничні значення меж його змін з урахуванням чинників, що впливають на нього в той чи інший період часу.

Література:

1. Ансофф И. М. Стратегическое управление / И. М. Ансофф. – М. : Экономика, 1989. – 519 с.
2. Гетьман О. О. Економічна діагностика / О. Гетьман, В. Шаповал. – К. : Центр навчальної літератури, 2007. – 307 с.
3. Дєєва Н. М. Фінансовий аналіз / Н. Дєєва, О. Дєдінков. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 328 с.
4. Економічний аналіз / [М. А. Болюх, В. З. Бурчевський, М. І. Горбаток та ін.] ; за ред. акад. НАНУ, проф. М. Г. Чумаченка. – К. : КНЕУ, 2003. – 556 с.
5. Загорна Т. О. Економічна діагностика / Тетяна Олегівна Загорна. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 400 с.
6. Івахненко В. М. Курс економічного аналізу / Валентин Михайлович Івахненко. – К. : Знання, 2006. – 261 с.
7. Ізмайлова К. В. Фінансовий аналіз / Катерина Василівна Ізмайлова. – К. : МАУП, 2000. – 152 с.
8. Ковалев В. В. Учет, анализ и финансовый менеджмент / В. Ковалев, Вит. Ковалев. – М. : Финансы и статистика, 2006. – 688 с.
9. Котлер Ф. Основы маркетинга. Краткий курс. / Ф. Котлер. – М. : Вильямс, 2007. – 656 с.
10. Кузьмін О. Є. Економічна діагностика / О. Кузьмін, О. Мельник. – К. : Знання, 2012. – 318 с.
11. Мних Є. В. Економічний аналіз / Євген Володимирович Мних. – К. : Центр учбової літератури, 2003. – 412 с.
12. Портер М. Стратегія конкуренції / М. Портер. – К. : Основи, 1997. – 390 с.
13. Тарасенко Н. В. Фінансовий аналіз / Н. Тарасенко, І. Вагнер. – Львів : «Новий Світ 2000», 2008. – 444 с.
14. Федонін О. С. Потенціал підприємства: формування та оцінка / О. С. Федонін, І. М. Репіна, О. І. Олексюк. – К. : КНЕУ, 2004. – 316 с.
15. Швиданенко Г. О. Бізнес – діагностика підприємства / Г. О. Швиданенко, А. І. Дмитренко, О. І. Олексюк. – К. : КНЕУ, 2008. – 344 с.
16. Шелегеда Б. Г. Экономическая диагностика : курс лекций / Б. Шелегеда, Н. Касьянова. – Донецьк : ДИЭХП, 2002. – 114 с.
17. Шеремет О. О. Фінансовий аналіз / Олег Олексійович Шеремет. – К., 2005. – 196 с.
18. Шиян Д. В. Фінансовий аналіз / Д. Шиян, Н. Строченко. – К. : А.С.К., 2005. – 240 с.